

PŘÍBĚHY, TEENAGEŘI, PRARODIČE

Marie PAVLOVSKÁ

Abstrakt: V příspěvku jsou prezentovány výsledky výzkumného šetření z let 2007-2008, jehož cílem bylo zjistit, zda generace teenagerů jeví zájem o příběhy, o příběhy svých prarodičů či rodičů, zda sami příběhy vyprávějí, dále jsme porovnávali postoj generace teenagerů a prarodičů k vyprávění příběhů ve smyslu mezigeneračních vztahů v rodině.

Klíčová slova: příběh, vyprávění, teenager, prarodič, mezigenerační vztah, storytelling

Motto: „Lidská vzájemnost se mezi jiným vytváří tím, že se mladí učí od starých a staří od mladých.“

Pestalozzi

Vyprávění příběhů je z hlediska naší kultury spojeno především s tradicí lidového vypravěčství, s ústním předáváním příběhů z generace na generaci. „*Dějiny mé babičky bezprostředně souvisí se mnou. V podstatě její dějiny jsou i mými dějinami.*“¹

Vyprávění příběhů je velmi důležité při celkovém rozvoji dítěte. Dítě je v kontaktu s vypravěčem – rodičem či prarodičem, což umožňuje jejich vzájemnou interakci. Dítě může na vyprávění okamžitě reagovat, diskutovat svá stanoviska, která v rámci příběhu zaujímá, a tím rozvíjí své komunikační schopnosti, učí se vyjadřovat vlastní názory a zároveň zaujímat i postoje a hodnotící stanoviska.

Pomocí příběhů se rozvíjí slovní zásoba dítěte, příběhy posilují dětskou představivost a fantazii, předkládají řadu modelových situací ze života, s jejichž aktéry se dítě může identifikovat. Rodič či prarodič v pozici vypravěče dodává dítěti pocit bezpečí, pomáhá mu zorientovat se v příběhu a odnést si z něj do života to podstatné.

Jednoho dne děti narazí na faktor času. Chápu, že existuje čas, který ony samy neprožily, který se odehrával dávno před nimi. Dospělí tomu říkají dějiny a tyto dějiny jsou spojeny s více či méně zajímavými postavami. Ztělesněním dějin jsou pro děti zejména prarodiče. Především oni mohou prozradit, jak to bývalo dřív. „Vyprávěj mi o tom, jak to bylo dřív,“ žadoní děti často po dědečkovi a babičce.

Vyprávějí-li prarodiče o svém dětství, o svém životě, většinou jsou děti překvapeny, neboť tam chybějí věci, bez kterých si ony neumějí svůj život představit – počítač, video, televize nebo letadlo. Snad poprvé si uvědomí, že babička byla někdy malá

¹ Hauserová-Schönerová, I. *Děti potřebují prarodiče*. Praha: Portál, 1996. s. 38. ISBN 80-7178-105-3.

dívka s rozbitými koleny a dědeček kluk s prakem. Zároveň před sebou vidí prarodiče, který má život téměř za sebou a hodně toho zvládl.

V dnešní době, kdy jsou narušena tradiční rodinná pouta, by měli **prarodiče získávat stále více na významu**. Zatímco počet narozených dětí stále klesá, příbuzní jsou roztroušeni do všech koutů, stávají se z dětí osamělé bytosti, a to itehdy, vyrůstají-li společně dvě nebo tři. V jejich primárně sociálním společenství jsou malí a bezmocní; nemají žádného obhájce svých zájmů. Mohli by to být prarodiče, kteří budou mírnit tlak doléhající na další, často osamocenou generaci. „*U všech přírodních národů, které ještě žijí na předfeudálním stupni demokratickou formou, se výchova dětí přenechává prarodičům. Oceňuje se zkušenost starších, kteří zprostředkovávají dětem první dovednosti. Znají sociální sílu lásky, která je u prarodičů v tak hojné míře přítomna.*“² **Od prarodičů se děti mohou naučit, že pouhá snaha být úspěšný nestačí.** Prarodiče mají většinou aktivní věk za sebou, nebo pokud ještě pracují, nejsou už tolik orientováni na svou kariéru. I když nejsou v důchodu, už si více méně ujasnili, čeho chtějí dosáhnout, a nemusejí vyvíjet příliš velké úsilí. Mohou se uvolnit, obracet se k hodnotám, které v boji o existenci přicházeli zkrátka. Generaci vnoučat mohou směřovat k jinému životnímu stylu, jenž se vyznačuje lidskou vzájemností.

Positivní vliv prarodičů závisí na tom, jak sami přijímají svůj vývoj a zrání, jak se pohybují mezi dvěma póly – integritou a zoufalstvím. „*V té míře, v jaké se cítí se sebou samými v jednotě, jsou schopni zprostředkovat svým vnukům vnitřní vyrovnanost a pocit bezpečí. Tak se mohou... stát klíčovými postavami v utváření identity mladých lidí. V době, kdy mladí lidé zažívají celou řadu osobních a společenských proměn a postrádají pevnou půdu pod nohama, mohou díky prarodičům zakoušet kontinuitu.*“³

Problémem dnešní doby je ubývající **důvěrná komunikace mezi dětmi, rodiči i prarodiči**. Toto tvrzení je podloženo také výzkumem, který se uskutečnil v letech 2007–2008. Výzkum, který budeme popisovat, proběhl v letech 2007–2008, nejdříve ve městě, o rok později na vesnici. Jeho cíle bylo zjištění, zda mladá generace, která žije v přetechizovaném světě, jeví zájem o příběhy svých rodičů a prarodičů, zda si berou z jejich příběhů poučení, zda sami vypráví rodičům či prarodičům.

Dotazník byl vyhotoven ve dvou verzích – pro seniory a pro žáky základní školy, obsahoval 24 položek. Základní soubor tvořili příslušníci dvou generací – prarodiče a žáci ZŠ. Výběrový soubor byl vytvořen na základě záměrného výběru. Volili jsme prarodiče, o kterých jsme věděli, že mají vnoučata ve věku žáků základní školy. Druhou skupinu tvořili žáci základní školy. Celkem bylo rozdáno 180 dotazníků, z toho 120 teenagerům, 60 seniorům. Průměrný věk prarodičů byl 69,2 roku, průměrný věk žáků 14,5 let. Dotazníky jsme osobně předali, vysvětlili a v domluveném termínu si je vyzvedli. Na sběru dat se podílely M. Pavlovská, K. Bednaříková, I. Hladká.

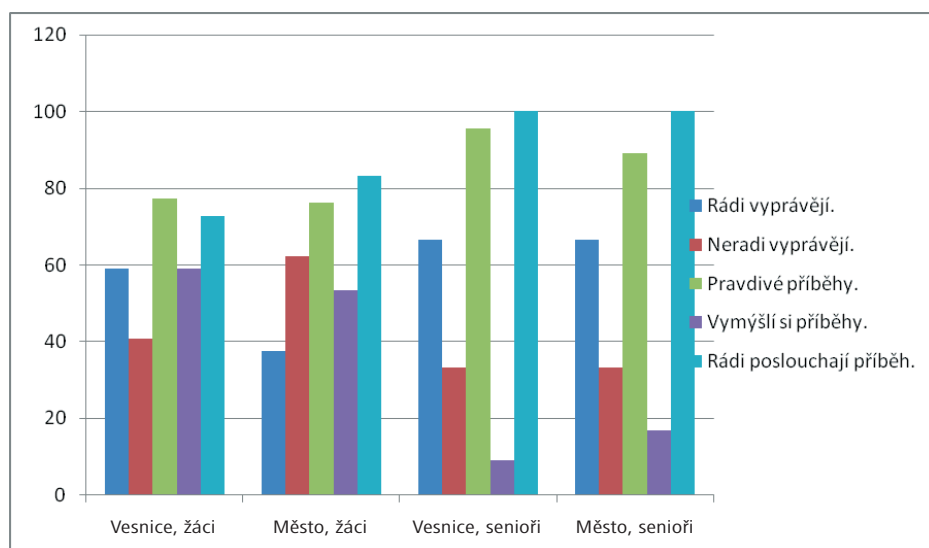
Obě části dotazníku obsahovaly identické otázky, lišily se pouze způsobem vyjádření vzhledem k věku respondentů. Šlo o 24 položek zaměřených na mínění a postoje, z toho 6 otázek bylo uzavřených dichotomických, 16 otázek dichotomických s možností dovysvětlení a 2 otázky byly uzavřené pořadové. Získaná data jsme následně třídili na úrovni prvního stupně metodou otevřeného kódování.

² Dirx, R. Die Wiederentdeckung der Grosseltern. Otto Maier Verlag. Ravensburg: 1976, s. 62. ISBN 3-473-41036-5

³ Hauserová-Schönerová, I. Děti potřebují prarodiče. Praha: Portál, 1996, s. 54. ISBN 80-7178-105-3.

Výzkumná tvrzení a interpretace získaných dat

Tvrzení č. 1: Většina žáků ZŠ nepřikládá vyprávění příběhů velký význam. / Většina seniorů nepřikládá vyprávění příběhů velký význam.

Žáci

V případě žáků se tvrzení č. 1 nepotvrdilo. Všichni žáci uvedli, že mají rádi příběhy, protože jsou zajímavé, poučné, dovědí se něco nového, jsou dobrými radami do života, odpočinou si při nich.

59,1 % (V=vesnice), resp. 62,3% (M=město) žáků nevypráví příběhy, protože je to nebaví, nemají slovní zásobu, fantazii, stydí se. Naopak 40,9 % (V), resp. 37,3 % (M) žáků vypráví příběhy, „*aby to věděli ostatní*“, nebo „*...když mě něco zaujme, podělím se s ostatními*“, „*...člověk se musí někomu svěřit*“, „*...at' se kamarádi pobaví*“.

Téměř tři čtvrtiny respondentů (72,7 % z V, 74 % z M) mají rádi, když jim někdo příběh vypráví, protože se dozví nové věci, dobře se u toho relaxuje, nemusí nic dělat, „*...vychutnávám si děj, když nemusím číst*“, „*zajímají mě příběhy druhých*“.

Všichni mají rádi příběhy, o kterých vědí, že se někomu staly. Zajímá je, jak si hrdina v dané situaci poradí, někdy se i poučí, když jsou zajímavé. Více než tři čtvrtiny (77,3 % z V, 76,2 % z M) dávají přednost příběhům skutečným, protože „*...jsou lépe zpracovány, bez přílišné fantazy režisérů, mají větší šmrnc, jsou podle pravdy, vymyšlené jsou moc umělé*“. Většina respondentů (90,9 % z V, 83,2 % z M) si ráda poslechne příběh od osoby, které se příběh opravdu stal, jak ho sám opravdu zažil, „*...je to lepší, jiný by to mohl zamotat*“, „*...mohu se zeptat na jeho pocity*“, „*líp se do toho vžiju*“.

Příběhy si rádo vymýšlí 59,1 % žáků z V, 53,3 % z M, protože je to baví, „*je to sranda*“, „*...abych někoho napnul*“, osm žáků napsalo, že příběhy sami píše, „*negativních! odpovědi uvádíme: „...neradi vymýšlím, zamotám se do toho a pak se nevymotám*“, „*nerad lžu*“, „*nebaví mě to, asi nemám fantazii*“, „*je to drina, proč?*“

Senioři

V případě seniorů se tvrzení nepotvrdilo. Všichni mají rádi příběhy, protože jsou pravdivé, zajímavé, „...některé jsou školou do dalšího života“, mohou být poučné.

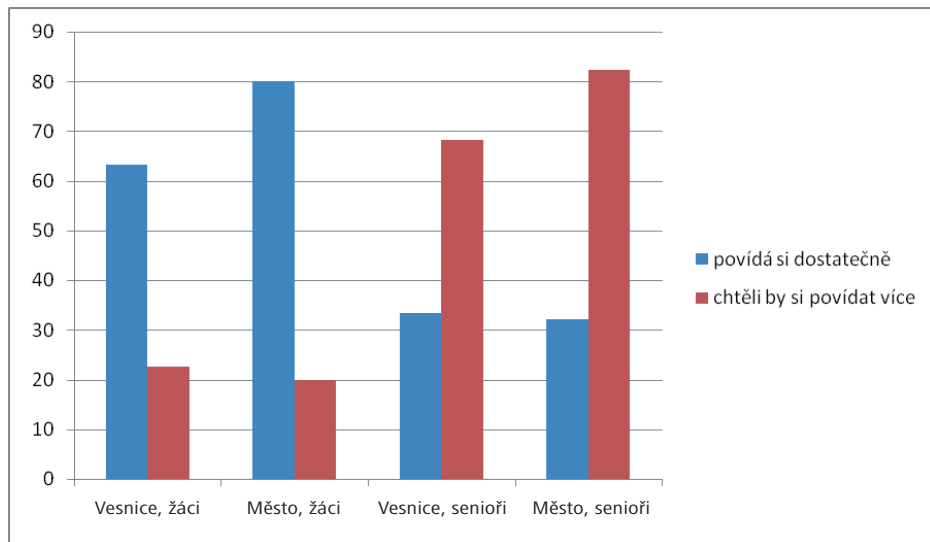
Více než dvě třetiny seniorů vypráví rádi někomu příběhy, hlavně vnoučatům, nebo se rádi podělí o své zážitky, je-li o ně zájem: „...jen když je chce někdo slyšet, nevnučují se“. Téměř třetina seniorů nevypráví, protože „neumí“ vyprávět, myslí si, že příběhy nejsou zajímavé. 8x se objevila téměř stejná poznámka: „mrzí mě, že mladá generace nevěří tomu, co jsme zažili“.

Všichni dotázaní mají rádi, když jim příběh někdo vypráví. Důvody jsou různé: někdy jsou radou do života, jiní mají rádi příběhy se šťastným koncem, „...nesmí to být blbiny“, „je to fajn jenom poslouchat, s někým sdílet jeho příběh, „...jen pokud má přednes formu, jinak raději příběh v písemné podobě“.

Pravdivé příběhy upřednostňuje většina (95,5 % z V, 89 % z M) respondentů, a to pro zastoupení skutečného života v nich, mohou z nich čerpat poučení pro sebe, jsou zajímavější, „...mají vždy duši vyprávěcího“. Všichni dávají přednost tomu, když příběh vypráví přímo osoba, která příběh zažila, protože „...může pravdivěji informovat o události“, „pro autentičnost příběhu“.

Většina seniorů si nerada vymýšlí příběhy (90,9 % z V, 83,2 % z M), tvrdí, že to neumí, že jsou realisté, nemají už fantazii.

Tvrzení č. 2: Většina žáků ZŠ nemá pocit, že by se málo setkávala a málo si povídala se svými prarodiči. / Většina prarodičů nemá pocit, že by se málo setkávala a málo si povídala se svými vnoučaty.

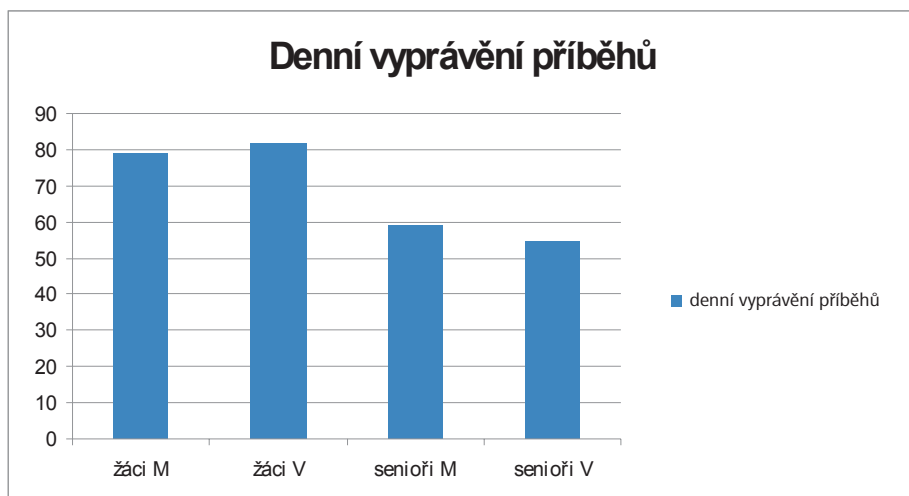
Žáci

V případě žáků ZŠ se tvrzení potvrdilo. Většina (82 % z M, 63,6 % z V) si myslí, že si povídá s prarodiči dostatečně a nechce si více povídat. Pouze 20% M, 31,8 % V by si chtělo s prarodiči vyprávět víc, protože však nemají čas, řeknou jen to nejdůležitější, i když mají mnoho příhod. V odpovědích proč si nechtějí povídat, se objevily tyto výroky: „...oni to nechápou, žili v jiné době“, „stejně si potom ze mě dělají srandu“, „babička to použila jako odstrašující vyprávění, proto nic neříkám“.

Senioři

V případě seniorů se tvrzení nepotvrdilo. 64 % z M, 63,6 % z V seniorů se domnívá, že si málo povídají se svými vnoučaty. 89 % z M, 68,2 % z V by si chtělo povídat více. Ti, kteří takto odpověděli, na otázku proč odpovídali: „...zvýšila by se komunikace a myšlenkové procesy“, „...měli by více vědět o minulosti“ nebo „...přál bych si, aby nás více chápali a celé dění okolo“. Ze záporných odpovědí „mládež nemá dost času“, „...mají svoje zájmy a určitě jiný pohled na dění“, objevilo se sedm odpovědí, že si povídají dostatečně.

Tvrzení č. 3 Většina žáků ZŠ si se svými rodiči večer doma nepovídá o svých všednodenních starostech a zážitcích. / Většina seniorů, když byla dětmi, doma večer si se svými rodiči nepovídala o svých všednodenních starostech a zážitcích.

Žáci

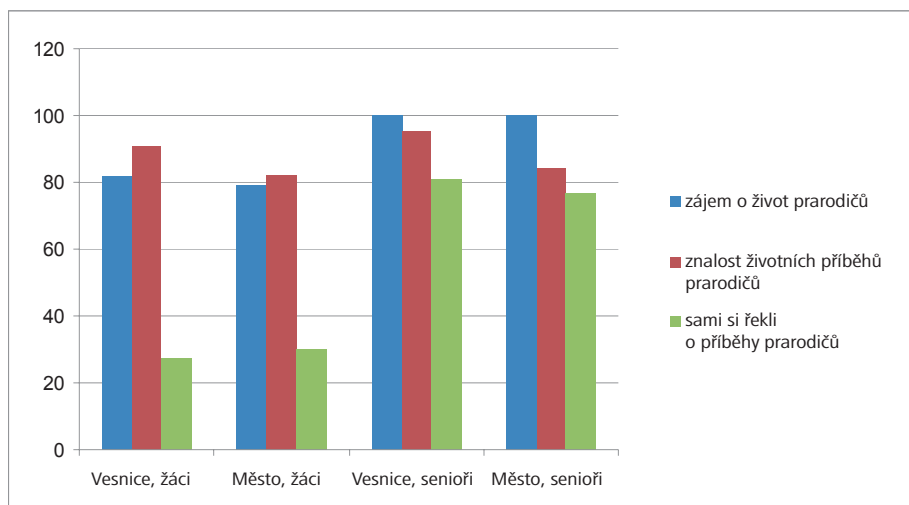
Toto tvrzení se v případě žáků nepotvrdilo. Zhruba čtyři pětiny respondentů (78,9 % z M, 81,8 % z V) si vypráví s rodiči i prarodiči, co se jim přihodilo. Někteří tvrdí, že to prarodiče i rodiče přímo zajímá, nebo jim sdělují příběhy, které si neodpustí neříct. Jedna respondentka odpověděla: „...až jim moje ukecanost leze na nervy“.

Zbývá pětina nechce vyprávět, protože nemá čas, nemá chuť vyprávět, protože „...je to moje věc, oni by měli kecy“, „stejně by mě poslouchali na půl ucha“, „někdy by to na mě vytáhli“.

Senioři

V případě seniorů se toto tvrzení nepotvrdilo. Více než polovina (58,8 % z M, 54,5 % z V) uvedla, že si vyprávělo s prarodiči i rodiči o tom, co se jim přes den přihodilo. Vyprávěli věci „průchodné“, chtěli být zajímaví svými historkami, chtěli být vyslechnuti, „...hlavně mamince o výsledcích ve škole a ve sportu“, „...rodiče se ptali, zajímali se o mě“, „na to jsme se všichni těšili, kdo co zažil“. Méně než polovina (41,2 % z M, 45,5 % z V) si s rodiči nevyprávěla, protože nebyl čas, byla práce na poli, v hospodářství, rodiče neměli zájem.

Tvrzení č. 4 Většinu žáků ZŠ nezajímají příběhy z dětství a mládí svých rodičů a prarodičů. / Většinu seniorů nezajímalo, když byli dětmi, příběhy z dětství a mládí svých rodičů a prarodičů.

Žáci

Toto tvrzení se nepotvrdilo. Více než čtyři pětiny dotázaných (79 % z M, 81,8 % z V) se zajímalo o to, jak jejich rodiče žili. Téměř všichni (82,1 % z M, 90,9 % z V) respondenti odpověděli, že rodiče i prarodiče jim vypráví příběhy ze svého mládí. Žáci se dozvěděli o tom, jaké měli koníčky, záliby, jak žili, „...bylo to dřív úplně něco jiného, pro nás zajímavý“, „...abych věděl, jestli jsem stejnej jako oni“, „dobrý do dějepisu“, „někdy až neuvěřitelný“, děti zajímá, jak jejich prarodiče i rodiče žili, porovnávají se s nimi. V záporných odpovědích uvádějí, že prarodiče i rodiče srovnávají, co oni museli dělat a co jejich děti/vnučata ne, nebo „...slyšel jsem to aspoň stokrát“.

Jen 30 % z M, 27,3 % z V žáků řekne prarodičům, či rodičům, aby jim vyprávěli nějaký příběh, protože je to zajímavá. 70 % žáků z M, 72,7 % z V nepožádá, protože rodiče nemají čas, „...*ať si to nechaj, nebudu je přemlouvat*“, „*kdo má poslouchat ty kecy*“, „*dám přednost PC*“, „*všechno už znám nazpaměť, raději poslouchám hudbu*“.

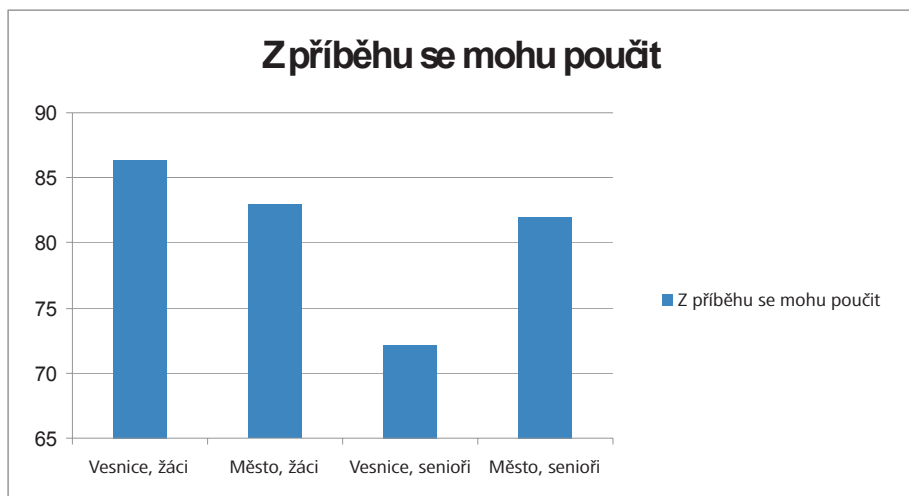
Senioři

Toto tvrzení se nepotvrdilo. Všichni respondenti uvedli, že je zajímavé, jak žili jejich rodiče. Téměř všem (84,3 % z M, 95,5 % z V) rodiče vyprávěli příběhy o tom, jak žili, když byli dětmi. Senioři uvádějí, že se zajímali o dětství svých rodičů, poznali, že se dřív žil úplně jiný život, žilo se skromněji, zjišťovali rozdíly mezi jejich a svým mládím.

77 % seniorů z M, 81,8 % z V si vypráví s vnuky příběhy, aby poznali jejich dětství a to, jak se dříve žilo.

82,3 % seniorů z M, 63,6 % z V říkalo rodičům, aby jim něco vyprávěli, protože chtěli znát život rodičů, byli zvědaví, „...*nebyla informovanost, nebyla TV, bylo nutno ústní podání*“, „*byly černé hodinky, kde se vyprávělo*“, „*sousedí se scházeli a vyprávělo se*“.

Tvrzení č. 5 Většina žáků ZŠ nemá pocit, že by se z vyprávění svých rodičů či prarodičů mohla něčemu naučit. / Většina seniorů nemá pocit, že by se z vyprávění svých rodičů či prarodičů mohla něčemu naučit.

Žáci

V případě žáků se tvrzení nepotvrdilo. 83 % (M), resp. 86,4 % (V) žáků si myslí, že se z příběhů rodičů či prarodičů může něčemu naučit.

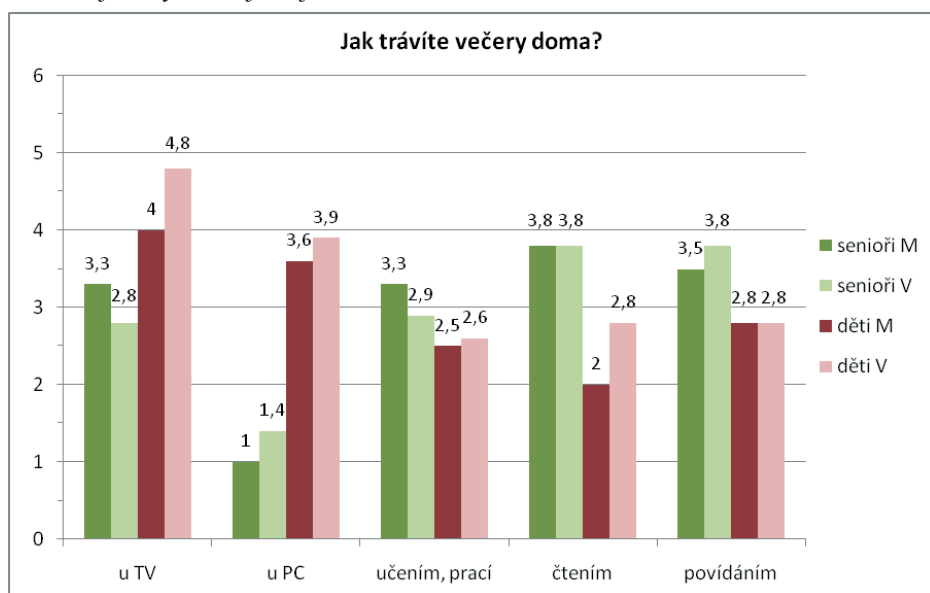
Senioři

V případě prarodičů se tvrzení také nepotvrdilo. 82 % (M), 72,7 % (V) respondentů se domnívá, že se z příběhů svých předků poučilo.

Téměř tři pětiny prarodičů si myslí, že se z jejich příběhů může mladá generace poučit, „*je to pro mladé škola života*“, „*...měli by se naučit vážit si toho, co mají*“, „*...měli by nám více naslouchat a snažit se pochopit*“, „*mohou od nás přebrat životní zkušenost*“.

Zbylá část prarodičů se domnívá, že mladá generace se nezajímá o jejich starosti, neposlouchají je, protože je jiná doba.

Tvrzení č. 6 Většina žáků ZŠ tráví svůj volný čas nejraději u televize. / Většina seniorů tráví svůj volný čas nejraději u televize.

Žáci

V případě žáků se tvrzení potvrdilo. Nejčastěji děti tráví večery doma u televize (aritmetický průměr 4,8 M, 4,0 V na pětibodové škále). Nejméně času věnují čtení (aritmetický průměr 2,8 M, 2,0 V na pětibodové škále) a večernímu učení (aritmetický průměr 2,6 M, 2,5 V na pětibodové škále).

Senioři

V případě seniorů se tvrzení nepotvrdilo. Nejčastěji tráví večery čtením (aritmetický průměr 3,8 M, V na pětibodové škále) a nejméně u PC (aritmetický průměr 1,4 M, 1,0 V na pětibodové škále).

Z výsledků výzkumného šetření jsme došli k následujícím závěrům:

1. Příběhy a vyprávění mají pro dnešní mladou generaci stále význam. Všichni mladí respondenti uvedli, že mají rádi příběhy a že v nich nacházejí poučení.
2. Prarodiče se domnívají, že se v současné době vypráví v rodinách méně příběhů, než v době, kdy byli oni malými dětmi. Tento názor svými odpověďmi potvrzují žáci ZŠ. Důvodem je rychlejší způsob života spojený s nedostatkem času, větší vzdálenost mezi příbuznými, ale i to, že dnešní mladí lidé více preferují příběhy vizuální (např. filmové).
3. V současné době prarodiče méně komunikují s vnoučaty, než tomu bylo za jejich dětství, přesto si generace vnoučat myslí, že čas strávený s prarodiči je dostačující.
4. Nejistili jsme významný rozdíl v odpovědích mezi respondenty z města a vesnice.

Na závěr můžeme konstatovat, že vztahy mezi oběma generacemi, tj. generací prarodičů a vnoučat, jsou utlumené, ale obě generace o sebe zájem mají, dokonce můžeme říct, že i podvědomě cítí, že se vzájemně mohou obohatit, ale je potřeba ještě najít k sobě tu „správnou cestu“.

STORIES, TEENAGERS AND GRANDPARENTS

Abstract: The contribution presents the results of a survey research carried out in 2007–2008. Its goal was to find out if the teenage generation is interested in stories, in stories of their parents and grandparents, if they tell each other stories. We also compared the attitude of grandparents and teenagers to storytelling in regards the intergenerational relationships within the family.

Keywords: story, storytelling, teenager, grandparent, relationship between generations, narration